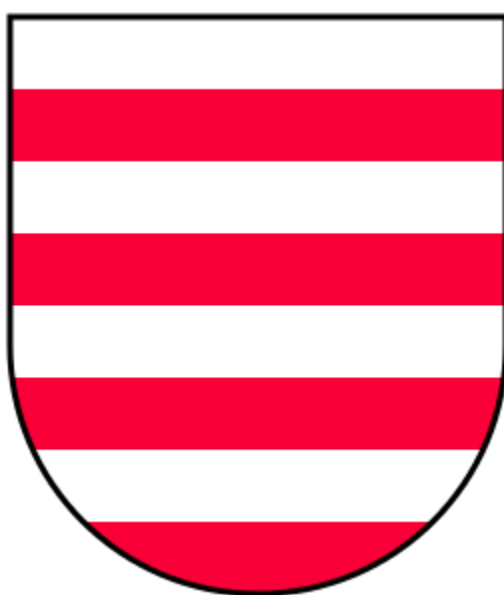

BESZTERCZEBÁNYA

Magyarok száma: 300 fő (2011-es adat)

Területe 1.328 hektár; népessége 10.776 lélek.

1. Földrajzi fekvése. A város Zólyom vármegyében fekszik a Garam és Besztercze összefolyásától éjszakkéltre emelkedő lejtőn és az utóbbinak jobb oldalán elterülő csekély terjedelmű síkságon. Ezen rész a Kis-Fátrához viszont a balparti rész már az Alacson-Tátrához tartozik, amelyet a Garam választ el az Osztrovszki Vepor hegységtől. A város tengerfeletti magassága 362 m.

2. Története. Kétségtelen, hogy ezen ősrégi város az itt még a kelták és quádok idejében megindult rézbányászatnak köszöni eredetét; a rézkorszakbeli leletek ugyanazon összetételeket tartalmaznak, amelyeket ezen vidék réztermékei képviselnek. A morvák idejében a telep neve Bisztricze lehetett; a név mellett a bevándorolt német telepeselek ellentétben a szomszédságban fekvő Altstohl elnevezéssel, a Neusohl elnevezést használták. Ezeknek a bányászat és az ipar terén kivívott s a jövőben is biztosítandó sikereit kívánta IV. Béla 1255-ben azzal jutalmazni, hogy kivette a várost a Zólyomi vár joghatósága alól s a szabad királyi városok privilégiumaival ruházta fel. Zsigmond idejétől kezdve e város a többi hat alsómagyarországi bányavárossal együtt a királyné tartozékát képezte. Utolsó úrnője Mária, II. Lajos özvegye volt, akitől a várost testvére, I. Ferdinánd, a kir. fiscus számára megváltotta. A rendkívül gazdag királyi bányák 1494-től kezdve Thurzó János bérletébe kerültek, aki lassankint a polgárok bányáit is magához váltotta s ezeket aztán az augsburgi Fugger családdal együtt egészen 1546-ig művelte. A bérlet megszűnése után a bányákat a kincstár művelte, de tőke nélkül csak szerényebb méreteken. Nagyobb lendületet nyert az üzem, amidőnt a tőkét az amsterdami Deutz és a bécsi Sreyvogel cégek előlegezték s a réz számára a nyugateurópai városok elsőrangú piacait biztosították. A bányászat nagy kiterjedésű művelése céljából 1573-ban lefoglalta Miksa a város erdeit s csak a múlt század második felében sikerült a városnak ezen nagyjövendelmű vagyonát visszaperelni.

A városnak gazdag bányászata, fejlett ipara s a 17.század elején elkészült erődítményei nagy szerepet biztosítottak neki a Bocskay, Bethlen, Thököly és a Rákóczi idejében, de egyúttal nagy megpróbáltatásoknak is tették ki a polgárságot.

A kontinenst a középkorban végigpusztító járványok itt is szedték áldozataikat s a gyakori tűzvészek itt is mérhetetlen károkat okoztak vagyonban s megbecsülhetetlen műkincsekben. Ezek sorába tartozik az 1500-ik, az 1605-ik s az 1761-ik, amely utóbbihoz az a szomorú dicsőség fűződik, hogy a 18. századnak ez volt a hamburgi után a legnagyobb tűzvésze. Az egész város és 132 emberélet pusztulását jegyezte fel a történelem.

Iparosai közül különös hírnévre tettek szert az ötvösök, a lakatosak, a fegyverkovácsok és az óráások, akiknek cikkeit a külföldön is megbecsülték. Voltak már a multban is nagyobb ipartelepei amelyek közül csak harang-és ágyúöntödéjét, vashámorait, sarló-és kaszahámorát, 1831-ben alapított cukorgyárát, malomkő-műhelyét és lőpormalmait említjük. A kifejlett ipar készítményei élénk kereskedelmi viszonyt teremtettek meg úgy az ország határain belül, mint azon kívül, ahol főleg posztója számára talált piacot. Sok előnyt biztosított számára az ismeretlen időben elnyert árúmegállítási jog, a hetivásártartási engedély s az 1677-ben kapott négy országos vásár. Hogy ezen előnyöket a legkiadóbban felhasználhassa, kiépítette a kincstár, a nagy bányavállalatok és a vármegye társaságában a szomszéd vármegyékbe vezető útvonalakat, a mult század hetvenes éveiben pedig a Zólyomból elágazó vasutat.

A kulturális téren is legelő jár a felvidéki városok között. Van főgimnáziuma, amelyet a jezsuita rend itteni társháza nyitott meg 1648-ban; ág. h. ev. gimnáziuma, amely a 15. szdban a város által fenntartott latin iskolából fejlődött; áll. felsőbb leányiskolája, áll. polg. fiúiskolája, áll. felső kereskedelmi iskolája, kath. polg. leányiskolája s ezenfelül három felekezeti jellegű elemi iskolája. Tanítóképző-intézete rövid életű volt s már a mult század hetvenes éveiben szűnt meg. Az élénk kulturális élet, amely itt a multban is lüktetett, nélkülözhetetlenné tette a már 1577-ben felállított könyvnyomdát. A gyógyászat terén nagy hírnévre szert tett két Moller iskolája is nem egy kiváló orvost adott a közeli és távoli vidéknek. Mint püspöki székhely, 1776. óta kormányzati központja az esztergomi egyházmegyéből kihaló területnek.

3. Hatóságok. Zólyom vármegye székhelye; püspöki székhely ; erdőigazgatóság, bányakapitányság, kir. törvényszék, kir. járásbíróóság, kir. ügyészség, pénzügyigazgatóság, adóhivatal, tankerületi kir. főigazgatóság, tanfelügyelőség, közjegyzőség, gazdasági, valamint iparfelügyelőség, kultur-és államépítészeti mérnökség, kereskedelmi és iparkamara stb. A 16. honvédgyalozezred és 65. számú gyalozezred 1-1 zászlóalja. Csendőrség.

4. A lakosság foglalkozása. A felsorolt hivatalokban foglalkozó nagyszámú tisztviselőkön kívül tekintélyes az iparosok és kereskedők száma. Gazdálkodással már csak egynéhány család foglalkozik. Elég nagy számmal vannak a gyári munkások is képviselve, akik az itteni rézválasztóban és rézhámorban, a posztó-és gyufagyárban, a székgyárban és gőzfűrészekben keresik meg kenyerüket. Bányászattal most már senki sem foglalkozik, főleg amióta a piacok italkimérési jogát a kincstár megváltotta.

5. Határ. A megmunkálásra váró terület eléggé mérsékelt kiterjedésű, de annál nagyobbak a várost három oldalról körülvevő erdők, amelyek a város, a kincstár és a magánosok tulajdonát képezik. Az első kettő idáig a Besztercze és Garam vizén szállította le a városban feltüzelendő

fát, újabban azonban a kincstár már beszüntette a faúsztatás elavult és sok veszteséggel járó módját s tengelyen szállítja be a raktárba az eladásra szánt hasábfát.

A természeti szépségekben bővelkedő vidék előnyét emelik még azon klimatikus viszonyok is, amelyek a tartózkodást, főleg nyáron, úgy a városban, mint annak vidékén, kellemessé teszik. Tetézi ezt az Urpin nevű erdőben lévő több kilométert kitevő sétány közelében, s mégis a város középpontjában létesített vízgyógyintézet, mely mellett gőzfürdő és úszócsarnok is van. Közelében igen látogatott fürdők is vannak, ú.m.: Szliács, Borosznó és Korynicza.

6. Tervek a jövőre. A legújabb időben befejezett csatornázási, vízvezetési munkálatok és elektromos erő és világítási telep létesítése után a város további fellendülése céljából tervbe van véve színház, vigadó, illetve kulturház, új városháza, új közbúvághíd építése és város szabályozási terv készítése, illetve új utcák megnyitása.